

درس چهاردهم : (کودتای بیست و هشتم مرداد)

۱- کدام دولت خارجی نقش موثری در کودتای ۲۸ مرداد داشت و به فرماندهی چه کسی انجام شد ؟
بر اساس اسناد محرمانه کودتا، دولت امریکا نقش مهم و موثری در سازماندهی و هدایت نیروهای مخالف برای سرنگونی دولت مصدق ایفا کرده و رهبری کودتا را بر عهده داشته است. مقامات امریکا در مشاوره با همتایان انگلیسی خود فضل الله زاهدی را به عنوان فرماندهی نظامی کودتا انتخاب کردند و شاه را متقاعد ساختند که زاهدی را بپذیرد و از کودتا حمایت کند.

۲- مصدق در دوره دوم نخست وزیری چگونه عزل شد ؟

در ۲۴ مرداد (۱۳۳۲) شاه به تردیدهای خود پایان داد و سرانجام فرمان عزل نخست وزیری دکتر مصدق و انتصاب فضل الله زاهدی را امضا کرد. در ساعت یک بامداد روز ۲۵ مرداد، نصیری که حامل نامه عزل دکتر مصدق بود به خانه وی رفت ولی بلافاصله به دستور دکتر مصدق بازداشت شد و شاه از ایران فرار کرد.

۳- در پی عزل مصدق از نخست وزیری در ۲۴ مرداد ۱۳۳۲ و فرار شاه از کشور چه وضعی به وجود آمد ؟

با فرار شاه به بغداد و سپس به رم، در سراسر کشور تظاهرات عمومی برپا شد. مجسمه های شاه و پدرش به پایین کشیده شد و عکس های او از اداره ها جمع آوری شد.

۴- با عزل مصدق از نخست وزیری در تاریخ ۲۴ مرداد ۱۳۳۲ واکنش او در برابر فرار شاه از کشور چه بود ؟

در تجمع بزرگی که در میدان بهارستان برپا شد، دکتر حسین فاطمی وزیر خارجه اعلام کرد :
« نظام سلطنتی باید برچیده و حکومت جمهوری برپا شود، شاه ایران روی ملک فاروق مصر را سفید کرده است ». البته این موضع شخصی فاطمی بود و دولت دکتر مصدق نسبت به فرار شاه از کشور، موضع خاصی را نشان نداد.

۵- برای نجات کودتا از شکست، در برابر دولت مصدق چه اقداماتی به عمل آمد ؟

بنا به گزارش مندرج در اسناد سازمان سیا درباره کودتا، رزولت برای اینکه کودتا را از شکست کامل نجات دهد، به محل اختفای زاهدی رفت. آنها بی درنگ تصمیم گرفتند افکار عمومی را متقاعد سازند که زاهدی رئیس دولت قانونی است و مصدق، آن مقام را غصب کرده و در صدد انجام کودتا علیه شاه است.

۶- بی توجهی دولت مصدق به کودتای مقدماتی چه نتیجه ای داشت ؟

با تلاش کودتاگران اوضاع به زودی دگرگون شد. بی توجهی دولت به کودتای مقدماتی و عدم پیش بینی کودتای بعدی موجب شد کودتاگران بدون برخورد با مانع جدی و به سهولت غیرقابل انتظاری حکومت ملی را ساقط و رژیم امریکایی را مستقرکنند؛ زیرا پس از وقوع کودتای نافرجام ۲۵ مرداد، دیگر دلیلی برای خوش بینی وجود نداشت. عده ای وقوع کودتا را پیش بینی کرده بودند.

۷- کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ چگونه به پیروزی رسید ؟

کودتاجیان با هدایت سازمان سیا توانستند بدون کمک نیروهای نظامی اصفهان، کرمانشاه، همدان که با برنامه ریزی قبلی، آماده حرکت به سوی تهران بودند، با بسیج دستجاتی از اراذل و اوباش که با پول های مراکز اطلاعاتی انگلستان و امریکا سازماندهی شده بودند نقشه های خود را عملی کنند. بخش عمده ای از آشوبهای خیابانی در روز کودتا را شعبان جعفری معروف به شعبان بی مخ با عده ای از چماق داران خود و همراهی دیگر اوباش و ولگردها انجام دادند و خیابان های تهران را یکی پس از دیگری تصرف کردند. همزمان با این اقدامات عوامل نظامی کودتا مناطق حساس از جمله ستاد ارتش، ایستگاه رادیو، مراکز پلیس، ژاندارمری، مرکز تلفن و تلگراف و خانه دکتر مصدق و یارانش را تصرف کردند.

۸- واکنش مصدق در برابر کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ چه بود ؟

زاهدی سوار بر تانک به نخست وزیری رفت و واحدهای انتظامی و نظامی طرفدار دکتر مصدق، اقدام موثری علیه کودتا نکردند. لویی هندرسن سفیر امریکا که نقش مهمی در روزهای حساس کودتا بر عهده داشت، به دکتر مصدق تکلیف کرد که از پست خود کناره گیری کند ولی دکتر مصدق با عتاب او را از خانه اش بیرون کرد. علاوه بر آن دکتر مصدق با ممنوع کردن تظاهرات، عملاً «خیابان ها را از هواداران خود خالی کرد». گرچه اوضاع و شرایط سیاسی در ۲۸ مرداد بسیار متفاوت با ۳۰ تیرماه ۱۳۳۱ بود، اما دولت مصدق نتوانست از آنچه که در اختیار داشت برای مقابله با کودتا استفاده کند.

۹- کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ چه پیامدهایی داشت ؟

طرح براندازی حکومت دکتر مصدق پیچیده بود، اما به سهولت و با کمترین هزینه برای کودتاجیان و پیامدهای سهمگین و ناگوار برای ملت ایران که منجر به سلطه همه جانبه امریکا در ایران گردید همراه بود.

۱۰- تعبیر امام خمینی از بازگشت محمد رضا شاه پس از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ چه بود ؟

(محمد رضا شاه رفت و رضا شاه بازگشت)

۱۱- حرکت ملت ایران در جهت احیای نظام مشروطه بعد از تبعید رضاشاه از سال ۱۳۲۰ تا ۱۳۳۲ بر چند پایه استوار بود ؟ و در این راه کدام نیروها با هم متحد شدند و نتیجه آن چه بود ؟

بر دو پایه عمده استوار بود : جلوگیری از بازگشت دیکتاتوری پهلوی - کوتاه کردن دست استعمار .
در این راه رهبران مذهبی و ملی دست به دست هم دادند و گام های موثری برداشتند که منجر به محدود کردن قدرت دربار - و ملی کردن صنعت نفت شد .

۱۲- حرکت رهبران مذهبی و ملی از شهریور ۱۳۲۰ تا ۱۳۳۲ به چه دلایلی مانند دوره مشروطه به نتایج مطلوب نرسید ؟

همانند دوره مشروطه به دلیل (دسیسه بیگانگان ، اختلافات داخلی ، فقدان رهبری مقتدر ، بصیر و جامع) این حرکت دینی و ملی به نتیجه نهایی نرسید .